

УДК: 94(477.7)''18''

Вікторія Константинова

ВІД СЕЛЯНСЬКОЇ ДО МІСЬКОЇ РЕФОРМИ: МАТЕРІАЛИ ЩОДО МІСТ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПОВНОМУ ЗІБРАННІ ЗАКОНІВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Комплексне вивчення урбанізаційних процесів на півдні України неможливе без звернення до законодавчої бази, яка де-юре визначала напрямки розбудови міст і в той же час служила певним індикатором рівня уваги центральної влади до регіону. Якщо йдеться про другу половину ХІХ – початок ХХ ст. в міській історії Південної України, то найбільш представницький комплекс законодавчих документів цього періоду опубліковано в Повному Зібранні законів Російської імперії, систематизація матеріалів якого щодо міст Південної України і є метою нашої розвідки. Непересічна важливість матеріалів Повного Зібрання законів Російської імперії зумовила те, що цей комплекс джерел широко використовується науковцями, які звертаються до тих чи інших аспектів історії Південної України. Як приклади, найбільш близькі до нашої проблематики, можна назвати книги “Державна церква і державна влада: Південна Україна (1775–1861)” [1] та “Одеса у Повному Зібранні законів Російської імперії” [2], що містять покажчики документів Повного Зібрання з відповідних проблем. Втім, перша книга присвячена більш ранньому ніж цікавому нам періоду, та й проблематика церковного життя лише частково пересікається з проблематикою історичної урбаністики, а друга книга анує документи лише щодо одного з південноукраїнських міст. Тож, завдання систематизації матеріалів Повного Зібрання законів Російської імперії щодо міст Південної України все ще залишається невирішеним.

Варто навести деякі характеристики Повного Зібрання законів Російської імперії, які дають змогу краще зрозуміти значення цього видання для вивчення міської історії регіону. В період з 21 травня 1828 по 1 квітня 1830 р. було надруковано Перше Повне Зібрання, до якого включалось більше 30 тисяч актів, прийнятих впродовж 1649–1825 рр. (до оприлюднення маніфесту від 12 грудня про вступ на російський престол Миколи І). Ще під час роботи над Першим Повним Зібранням була розпочата робота зі складання Другого Повного Зібрання законів Російської імперії, яке охопило період з 12 грудня 1825 р. по 28 лютого 1881 р. і склало 55 томів, що об’єднали більше 61 тисячі актів із суцільною нумерацією. Більшість томів Другого Повного Зібрання через велику кількість актів, що видавались щороку, складались з кількох (двох або трьох) відділень, які являли собою окремі книги. Пізніше видавались 33 томи Третього Повного Зібрання, які вмістили акти з 1 березня 1881 по 1913 р.

З огляду на такі обсяги, у цій розвідці ми звернемось до відносно невеликого, але надзвичайно важливого періоду в історії урбанізаційних процесів на півдні України. Йдеться про менш ніж десятиріччя, що відділяло

одну з наймасштабніших складових “Великих реформ”, селянську реформу, номінально розпочату низкою законодавчих актів від 19 лютого 1861 р., і реформу міську, розпочату 16 червня 1870 р., яка стала відправною точкою нового етапу в історії міст імперії.

Перед тим, як звернутись безпосередньо до документів з історії міст, варто відмітити, що матеріали, які увійшли до Повного Зібрання законів, є надзвичайно строкатими за формою та змістом. Це обумовлювалось тим, що в російському праві було відсутнє чітке визначення закону. В самому ж законодавстві обумовлювалось, що закони можуть видаватись у вигляді уложень, статутів, установлень, грамот, положень, наказів (інструкцій), маніфестів, рескриптів, указів, думок Державної Ради та доповідей, затверджених імператором. Відомий радянський фахівець у галузі права О.Ф. Шебанов слушно зауважив, що для всіх цих документів спільним було лише те, що вони виходили від царя або санкціонувались ним [3, с. 288].

Інша важлива риса Повного Зібрання законів, яка відмічена багатьма дослідниками, була невідповідність назві в плані саме повноти: через цілу низку причин далеко не всі законодавчі документи вищих органів влади включені до зібрання [4, с. 18, 127; 5, с. 573; 6, с. 18-19].

Повне Зібрання законів не є бездоганим з технічної точки зору: помилки в нумерації сторінок, друкарські помилки в номерах документів та датах їх прийняття в деяких випадках ускладнюють пошук. Щоправда, система розміщення матеріалів, застосована упорядниками Повного Зібрання, значною мірою зменшує вірогідність незнайдіння того чи іншого документа: правовий матеріал розташований у хронологічному порядку, кожен документ має свій порядковий номер та зміст, в якому коротко викладається сутність. До того ж, значно полегшують пошук хронологічний та алфавітний покажчики. Але і ця система іноді порушувалась. Зазначений у покажчиках зміст документів не завжди адекватно відображає сутність того чи іншого матеріалу. Що ж стосується алфавітного покажчика, складеного укладачами Повного Зібрання законів, який дійсно завдяки “високій юридичній майстерності” останніх представляє “найбільший інтерес з техніко-юридичної точки зору” [3, с. 294], то він також не в усіх випадках дає можливість знайти потрібний документ чи тим більше комплекс документів, які мають відношення до певної тематики, оскільки деякі з них лише побіжно стосуються теми, що цікавить дослідника, а алфавітний покажчик побудований за принципом розподілу документів за основним предметом та за предметом законодавства [1, с. 172-174].

З огляду на це матеріали Повного Зібрання нами були опрацьовані методом суцільної евристики, без звернення до покажчиків. Загалом, цікавого нам періоду (19 лютого 1861 – 15 червня 1870 р.) стосуються 11848 документів, вміщених у Повному Зібранні. Вони опубліковані у томах XXXVI – XLV Другого Повного Зібрання [7 – 32]. 36650

Опрацьовані матеріали досить чітко відбивають регіональну зміну пріоритетів, що відбулась у політиці Петербурга. Кримська війна вже була

справою минулою, а отже минув той пік уваги, яка ще нещодавно приділялась принаймні частині Південної України, передусім приморським містам Таврійській губернії. Натомість, помітно більша активність законодавців зосередилась на законотворчості щодо території Королівства Польського і його міст, що було безпосередньо пов'язано з придушенням “Польського повстання”. Іншим регіоном, який привертав прискіпливу увагу імперської влади, був Кавказ і Закавказзя. Що ж стосується Південної України, то тепер увага законодавців до неї вже помітно відрізнялась і від тієї, що спостерігалась в останній чверті XVIII ст., за часів Катерини II, коли регіон мав непересічне геополітичне значення для імперії, яка розширювала за його рахунок свої кордони. На відміну від останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст., коли влаштування міст було однією з важливих складових “цивілізаторської місії” в краї, тепер міська мережа Південної України вже не зазнавала суттєвих змін. Натомість урбанізація просувалась шляхом збільшення кількості населення, розбудови вже існуючих міських поселень і поширенням ознак міського способу буття в сільській місцевості. Втім, відмічене вище аж ніяк не означає, що імперія втратила інтерес до Південної України та безпосередньо до її міст. Змінилися акценти цього інтересу.

Вельми показово, що і в межах самого регіону міста привертали увагу законодавців далеко не в однаковій мірі. В цьому плані стосовно трьох південноукраїнських губерній (Херсонської, Таврійської і Катеринославської) впадає в очі, що щодо міст губернії Катеринославської Петербург видав законодавчих документів в багато разів менше, ніж щодо міст Херсонської чи Таврійської губернії.

Так, в Повному Зібранні за цікавий нам період виявлено лише 7 документів, що стосуються Катеринослава (37412, 42608, 43665, 43807, 44757, 44834, 45799) (тут і далі ми наводимо номери документів у Повному Зібранні), 5 – Маріуполя (39593, 43873, 44198, 45541, 46748), 2 – Бахмута (43587, 46650). Щодо інших міст губернії нами взагалі не виявлено окремих законодавчих документів. Що ж до уваги до Катеринослава та Маріуполя, то вона цілком зрозуміла, адже перший – губернське місто, тоді як другий – “морські ворота” губернії. Разом із тим, законодавці не обійшли увагою сільську місцевість губернії, де вже закладався могутній економічний потенціал для подальшої урбанізації. Тут йдеться як про законодавчу підтримку проектів Дж. Юза, так і про гірничі заводи Луганщини.

Зовсім іншу картину спостерігаємо щодо Херсонської губернії. Тут за кількістю документів, які видані стосовно нього, губернський центр знаходиться не на першому і навіть не на другому місці. Тоді як узаконень щодо Херсона виявлено 15 (37925, 38146, 38302, 40898, 41248, 42414, 43432, 43663, 43925, 44394, 44755, 45524, 46613, 47517, 48416), причому частина з них стосується виключно Херсонського земського банку, то щодо Одеси – аж 63 (36963, 36965, 37079, 37126, 37149, 37241, 37573, 37631, 37710, 37887, 37898, 38152, 38302, 38357, 38496, 38536, 38842, 38882, 39402, 39419, 39565, 39567, 39607, 39753, 40676, 41040, 41255, 41409, 41490, 41521, 42233, 42620,

42762, 42981, 43120, 43536, 44059, 44289, 44303, 44349, 44365, 44448, 44495, 44611, 44678, 44715, 45219, 45306, 45391, 45719, 45852, 46187, 46591, 46948, 47133, 47719, 47723, 47963, 48027, 48146, 48277, 48335, 48452). Це є цілком логічним, зважаючи не тільки на співвідношення кількості населення Херсона та Одеси, але і на економічний та інші потенціали двох міст. Неабияке значення відігравав і адміністративний статус Одеси, де зосередився ряд органів управління, юрисдикція яких поширювалась далеко за межі Херсонської губернії. Варто згадати і про те, що свого часу херсонці серйозно побоювались, що до Одеси буде переведений і ряд установ безпосередньо губернського управління.

За кількістю узаконень щодо нього, Херсон у кілька разів “відстав” від іншого міста Херсонської губернії – Миколаєва, стосовно якого виявлено 41 документ (37080, 37143, 37245, 37530, 38146, 38274, 38351, 38401, 38461, 38523, 38566, 38960, 39447, 39775, 39790, 40040, 40209, 40264, 40683, 40731, 40978, 41403, 41889, 42100, 42128, 42225, 42330, 42726, 43139, 43370, 44760, 45745, 46483, 46587, 47048, 47117, 47418, 47620, 48183, 48191, 48474). Симптоматично, що значний відсоток цих документів стосується безпосередньо Миколаївського порту. Тут варто згадати особливий статус міста (який знаходив прояв навіть у тому, що відомості про Миколаїв, як і про Одесу, не включались до щорічних Всепідданіших звітів Херсонського губернатора).

Маємо узаконення щодо цілого ряду інших міських поселень Херсонської губернії: 10 стосовно Очакова (38146, 38232, 38308, 39790, 41111, 41463, 42128, 44347, 45455, 48183), 9 – Єлизаветграда (38418, 38859, 40361, 41827, 42648, 42713, 46835, 47619, 48170), 3 – посаду Нова Прага (36698, 41510, 43722), по 2 – Новогеоргіївська (38565, 41462) та Маяків (38097, 48020), по 1 – Ольвіополя (41249), Бобринця (41827), Новомиргорода (46537).

Ще більшої кількості міських поселень стосуються узаконення щодо Таврійської губернії. І знов адміністративний центр губернії поступається увагою іншому місту, яке має особливий статус: тоді як щодо Сімферополя виявлено 11 документів (40142, 40678, 41079, 41087, 44025, 46194, 46629, 46922, 47180, 47415, 48225), то стосовно Севастополя – 19 (36750, 36899, 37080, 37133, 37355, 38274, 38486, 38865, 39228, 40209, 40225, 41332, 41407, 42075, 43250, 43251, 43644, 45216, 47730). До того ж, лише стосовно безпосередньо Керчі виявлено аж 17 документів (37526, 37803, 37952, 38044, 39078, 39299, 39775, 39983, 41027, 41362, 42223, 42824, 43873, 43925, 44448, 44502, 47461), плюс ще 5 – стосовно Керч-Єнікальського градоначальства (39199, 42233, 45151, 46386, 47172) і 1 – щодо Єнікале (37083). Безумовно, тут давало ознаки військового значення населених пунктів, яке, до того ж, знаходилося у тісному зв'язку з їх приморським розташуванням. Немає нічого дивного і в увазі законодавців до інших прибережних міст губернії: стосовно Бердянська опубліковано 13 документів (37019, 37949, 38150, 38187, 38853, 41372, 41549, 41637, 43873, 47724а, 47844, 48094, 48263),

Феодосії – 9 (37415, 37608, 39344, 39910, 41079, 43873, 43926, 44618, 46965), Балаклави – 6 (37112, 37278, 37527, 37559, 42537, 43873), Ялти – 3 (40472, 41079, 48339), Євпаторії – 2 (37569, 43873), містечка Генічеська – 2 (38454, 46037). У той же час лише по одному документу знайдено щодо Карасубазара (37253) і Перекопа (44777).

Для адекватного сприйняття наведених вище підрахунків варто звернути увагу на ряд моментів.

У підрахунках не враховано узаконення, що стосуються в цілому Новоросійського та Бессарабського генерал-губернаторства і ті, в яких не йдеться виключно про міста. Не враховані, але можуть бути додані до списків узаконень щодо міст, де розташовані відповідні адміністративні установи, документи, які стосуються Чорноморської флотилії (37282, 40448, 42421, 44016, 46023), Одеського військового округу (39021, 39399, 39596, 39608, 39847, 40061, 40574, 40675, 41025, 41325, 43242, 45050, 46370, 46884, 47238, 47601, 47810, 48302), гімназій Одеського навчального округу (38673, 48490), округу Одеської судової палати (46062, 46678, 46682, 46699, 46815, 46859), Херсонської губернської по селянським справам присутності (42810), Таврійської губернської по селянським справам присутності (39143), Таврійської палати кримінального суду (39837). Виявлена низка законів про Окружні управління в південних поселеннях, зокрема, в Херсонському (40016 та ін.).

Додамо сюди і документи про порти “Новоросійського краю” (43315, 46035), про загалом міста Таврійської губернії (38307, 44619), про загалом міста “Новоросійських” та деяких інших губерній (39155), про ряд повітових судів Катеринославської і Таврійської губерній (44139, 44634, 46738).

Не враховані, за кількома виключеннями, ті закони, де адміністративні одиниці Південної України називаються в переліку 5 та більше відповідних одиниць Російської імперії.

Не враховані Височайше затверджені відомості про розмір податку з нерухомості в містах, посадах та містечках губерній Російської імперії, що складались два рази, а згодом – раз на рік.

Про цілий ряд міст регіону не знаходимо жодного узаконення. Натомість, ці населені пункти зустрічаються лише в законодавчих актах з більш або менш розлогими переліками міст.

Що стосується тематики документів, які стосуються південноукраїнських міст, то тут, окрім врегулювання питань системи управління та штатів, податків, пільг тощо, помітні сегменти складають узаконення щодо освітніх та банківських установ. Зокрема, чимало законів стосуються влаштування громадського банку в тому чи іншому місті Південної України. Втім, в цьому годі вбачати якусь унікальність чи бодай специфіку регіону, адже у Повному Зібранні законів Російської імперії за відповідні роки знаходимо не менше документів про влаштування громадських банків в містах інших регіонів держави.

У порівнянні з більш раннім періодом в історії урбанізаційних процесів на півдні України, відчутно помітне зростання уваги законодавців до питань розбудови шляхів сполучень у краї, передусім – до будівництва залізниць (що, безумовно, є одним з важливих факторів тієї ж урбанізації). Тож наряду з документами про Сімферопольське шосе (40509, 40536), про кінно-залізні дороги в регіоні (43686) знаходимо велику кількість документів щодо залізниць на території Південної України (36899, 37590, 38471, 39402, 39419, 40008, 40153, 40258, 40541, 40677, 40963, 41025, 41238, 42082, 42427, 44128, 44490, 45075, 45118, 45549, 45820, 46979, 47161, 47641, 47642, 48077, 48281).

Нарешті, варто відмітити, що при дослідженні регулювання матеріалами Повного Зібрання розбудови міст Південної України необхідно звернутись і до тих документів, які стосуються загалом міст імперії (36682, 36980, 37131, 37150, 37287, 37478, 37515, 37576, 37735, 37867, 37950, 38121, 38460, 38685, 38708, 38798, 38964, 38992, 39005, 39087, 39098, 39119, 39127, 39326, 39382, 39604, 39626, 39814, 39817, 39819, 39840, 39895, 40044, 40048, 40261, 40289, 40315, 40330, 40417а, 40509, 40637, 40698, 40844, 40956, 40969, 40998, 41084, 41147, 41149, 41358, 41381, 41725, 41773, 41801, 42074, 42149, 42288, 42348, 42349, 42455, 42626, 42632, 42643, 42657, 42711, 42763, 43183, 43311, 43702, 43802, 44219, 44309, 44375, 44398, 44841, 45782, 46468, 47490, 47869, 48409, 48460).

Таким чином, систематизація матеріалів Повного Зібрання законів Російської імперії щодо міст південноукраїнського краю дає можливість простежити певні тенденції в змінах політики Петербурга як щодо в цілому регіону, так і до його складових, звернути увагу як на специфічні риси урбанізаційних процесів на Півдні, так і на місце цих процесів у загальноімперському контексті. Аналіз законодавчої бази дозволяє краще зрозуміти логіку дій місцевої влади щодо розбудови міст краю, що простежується за архівними матеріалами Півдня. Тож подальша перспектива дослідження відповідної проблематики як раз і полягає у співвіднесенні виявлених законодавчих та інших видів джерел, у створенні на цій основі синтетичної праці з історії урбанізаційних процесів на півдні України цікавого нам періоду.

1. Лиман І.І. Державна церква і державна влада: Південна Україна (1775–1861). – Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 2004. – 400 с.
2. Одеса у Повному Зібранні законів Російської імперії: Довідник-покажчик / Укл.: К.А. Тиганій, О.Г. Кулик, П.П. Музиченко; за ред. проф. П.П. Музиченко. – Одеса: Юридична література, 2006. – 288 с.
3. Шебанов А.Ф. Полное Собрание законов Российской империи (из истории систематизации законодательства в России) // Труды Всесоюзного юридического заочного института. Проблемы истории государства и права. – М., 1970. – Т. XIV. – С. 277-304.
4. Филиппов А.Н. К вопросу о составе Первого Полного Собрания законов Российской империи. Речь на торжественном собрании Императорского Московского университета 12-го января 1916 г. – М.: печатня А. Снегиревой, 1916. – 138 с.

5. Филиппов А.Н. Учебник истории русского права, изд. 4. – Юрьев: тип. К. Маттисена, 1912. – Ч. I. – 796 с.
6. Российское законодательство X – XX веков. – Т. 6. Законодательство первой половины XIX века. – М.: Юрид. лит., 1988. – 422 с.
7. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1863. – Собр. II. – Т. XXXVI. – Отд. I. – От № 36490-37190 – 1059 с.
8. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1863. – Собр. II. – Т. XXXVI. – Отд. II. – От № 37191-37826 – 1030 с. разд. паг.
9. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1863. – Собр. II. – Т. XXXVI. – Отд. III. Приложения. – 516 с.
10. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1865. – Собр. II. – Т. XXXVII. – Отд. I. – От № 37826-38621 – 832 с.
11. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1865. – Собр. II. – Т. XXXVII. – Отд. II. – От № 38622-39116 – 837 с. разд. паг.
12. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1865. – Собр. II. – Т. XXXVII. – Отд. III. Приложения. – 723 с. разд. паг., 53 л. ил., нот.
13. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1866. – Собр. II. – Т. XXXVIII. – Отд. I. – От № 39117-40024 – 941 с.
14. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1866. – Собр. II. – Т. XXXVIII. – Отд. II. – От № 40025-40456 – 1010 с. разд. паг., 62 л. ил.
15. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1867. – Собр. II. – Т. XXXIX. – Отд. I. – От № 40457-41318 – 975 с.
16. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1867. – Собр. II. – Т. XXXIX. – Отд. II. – От № 41319-41641 – 808 с. разд. паг.
17. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1867. – Собр. II. – Т. XXXIX. – Отд. III. Приложения. – 829 с. разд. паг., 26 л. ил., нот.
18. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1867. – Собр. II. – Т. XL. – Отд. I. – От № 41642-42509 – 991 с.
19. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1867. – Собр. II. – Т. XL. – Отд. II. – От № 42510-42860 – 1150 с. разд. паг., 47 л. ил., нот.
20. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1868. – Собр. II. – Т. XLI. – Отд. I. – От № 42861-43602 – 1080 с.
21. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1868. – Собр. II. – Т. XLI. – Отд. II. – От № 43603-44077 – 1392 с. разд. паг., 49 л. ил., нот.
22. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1871. – Собр. II. – Т. XLII. – Отд. I. – От № 44078-44894 – 1208 с.
23. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1871. – Собр. II. – Т. XLII. – Отд. II. – От № 44895-45355 – 1525 с., 30 л. ил., нот.
24. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIII. – Отд. I. – От № 45356-46062 – 941 с. разд. паг.
25. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIII. – Отд. II. – От № 46063-46609 – 727 с. разд. паг.
26. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIII. – Отд. III. Приложения. – 1262 с. разд. паг., 55 л. ил., нот.
27. ПСЗРИ. СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIV. – Отд. I. – От № 46610-47357 – 962 с.
28. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIV. – Отд. II. – От № 47358-47861 – 522 с. разд. паг.
29. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1873. – Собр. II. – Т. XLIV. – Отд. III. Приложения. – 522 с. разд. паг., 145 л. ил., нот.
30. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1874. – Собр. II. – Т. XLV. – Отд. I. – От № 47862-48529 – 896 с.

31. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1874. – Собр. II. – Т. XLV. – Отд. II. – От № 48530-49097 – 746 с. разд. паг.
32. ПСЗРИ. – СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1874. – Собр. II. – Т. XLV. – Отд. III. Приложения. – 906 с. разд. паг., 49 л. ил., нот.

The article is devoted to the systematization of materials of Complete Collection of laws of the Russian empire of 1861 – 1870 about the cities of Kherson, Taurida and Yekaterinoslav Provinces. It gives the chance to track the tendencies in the changes of the policy of Petersburg in relation to the region, and to its components, to pay attention at specific characters of urban processes in the South, so as at the place of these processes in the general imperial context.

Key words: urbanization, city, Southern Ukraine

УДК 94 (477)

Тетяна Кузнець

«ТРУДЫ КИЕВСКОЙ ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЙ КИЇВСЬКИХ МИТРОПОЛИТІВ

Останніми роками в українській історіографії чітко простежується тенденція поступового відходу від так званої подієвої історії. Усе більшого поширення набуває історико-антропологічний підхід до вивчення минулого, коли в колі дослідницької уваги опиняються конкретні діячі з їх уявленнями, діяннями та позицією в суспільно-політичному процесі. Біографічні дослідження як окрема галузь історичного знання набувають все більшого значення для поглиблення національної історіографії. Адже історія країни в цілому, кожного напрямку діяльності, кожної сфери суспільного життя є персоніфікованою. Бо, як підкреслюють сучасні історики, «всі об'єктивні процеси суспільно-політичного розвитку проходять через індивідуальний досвід. Такий методологічний підхід сприяє індивідуалізації процесу, реконструкції особистості в контексті епохи» [2, с. 4].

А тому все більше актуалізуються дослідження історії в особах. І не дивлячись на наявність значного масиву історико-біографічних досліджень, ця проблема не втрачає своєї важливості з огляду і на таку обставину. Складання повних життєписів можливе при якнайповнішому використанні джерельної бази. У зазначеному нами контексті одним з таких джерел є церковна преса, на сторінках якої публікувалося чимало біографій духовних осіб та визначних діячів культури. Тому повернення до цього джерела, виокремлення у ньому масиву біографічної інформації сприятиме активнішому введенню її до наукового обігу.

Метою даної наукової розвідки є аналіз науково-богословського щомісячного видання «Труды Киевской Духовной Академии» (1860–1917 рр.), на сторінках якого розміщувались біографічні відомості про очільників Київської єпархії. Немає потреби зупинятися на важливості